

Lidija Gunjević
SUPROTNOST TIJELO/DUH U POSLANICI GALAČANIMA
The opposites body/spirit in the Epistle to the Galatians

UDK: 227.7
233.5

Pregledni znanstveni članak
Primljeno 9/2007.

Sažetak

Članak tematizira kontradikciju sarx/pneuma u kontekstu Poslanice Galaćanima. Ta kontradikcija, tj unutrašnja borba pojedinca je predstavljena kroz tumačenja Aurelija Augustina, Tome Akvinskog i Martina Luthera. Oni tumače sarx kao apstraktni antropološki opis samog kršćanina koji je u neprestanoj tenziji između duha i tijela, između starog i novog čovjeka, a unutrašnja je borba neminovna tijekom cijeloga života. Osim tih bibličara, rad predstavlja i tumačenja modernih autora koji navode odnos sarx/pneuma kao teološke skraćenice u Pavlovom prikazu tumačenja dvije skupine Božjeg naroda u Galaciji. Oni predstavljaju dva načina života u dvije različite zajednice, jedna zajednica je duhovna, a druga je tjelesna. S takvim tumačenjem kontradikcije tijelo/Duh moderni bibličari navode da to nije antropološki termin već je eshatološki te se s tim gubi ikakva veza s negativnim moralnim ponašanjem i duhovnom borbom. Kroz predstavljanje različitih tumačenja, rad donosi zaključak problematike na temelju egzegetskog osvrta Poslanice Galaćanima.

Ključne riječi: Poslanica Galaćanima, sarx/pneuma, apostol Pavao, milost, unutrašnja borba, zajednica tijela, zajednica Duha, spasenje.

UVOD

Ovaj rad se bavi Pavlovom teologijom o postojanju suprotnosti između tijela i duha¹ u Poslanici Galaćanima.

„Doista vi ste, braćo, na slobodu pozvani! Samo neka ta sloboda ne bude izlikom tijelu, ljubavlju služite jedni drugima. Ta sav je Zakon ispunjen u jednoj jedinjoj riječi, u ovoj: Ljubi bližnjega svoga kao sebe samoga! Ako li pak jedni druge grizete i glođete, pazite da jedni druge ne proždrete. Hoću reći po Duhu živite pa nećete ugađati požuditijela! Jer tijelo žudi protiv Duha, a Duh protiv tijela. Doista, to se jedno drugomu protivi da ne činite što hoćete. Ali ako vas Duh vodi, niste pod Zakonom. A očita sudjela tijela. To su: bludnost, nečistoća, razvratnost, idolopoklonstvo, vraćanje, neprijateljstva, svađa, ljubomor, srdžbe, spletkarenja, razdori, strančarenja, zavisti, pijančevanja, pijanke i tome slično. Unaprijed vam kažem, kao što vam već rekoh; koji takvo što čine kraljevstva Božjega neće baštiniti. Plod je pak Duha: ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrota, vjernost, blagost, uzdržljivost. Protiv tih nema zakona. Koji su Kristovi, razapeše tijelo sa strastima i požudama Ako živimo po Duhu, po Duhu se i ravnajmo!“ (Gal. 5:13-26).

U Poslanici Galaćanima, ovaj odjeljak sadrži jak, etički karakter i kod bibličara je bio i još je uvijek tumačen na različite načine. Etičko ili moralno pitanje „što znači živjeti kršćanski život“ je dovelo do dva temeljna, različita gledišta bibličara koja u sebi opet sadrže još nekoliko drugačijih, različitih gledišta. Prvo od tih je, da je kršćanski život, život konstantne neprekidne borbe i da prava pobjeda za kršćane može biti tek doživljena jedino u životu koji dolazi. Dakle, vjernici mogu i čine grijeh zbog ljudskog, tjelesnog priključenja u palu Adamovu prirodu. Borba između tijela i duha je konstantna i to je također borba koja se odvija između sadašnjeg vremena i vremena koje dolazi. Kristovo otkupljenje će biti ispunjeno u nastupajućem obnovljenju samih

¹ U Pavlovom etičkom kontekstu ne postoje velike razlike između *soma* i *pneuma*, nego postoji razlika između *pneuma* i *sarx*. Za Pavla *soma* nije grešna, već on ističe da je čovjekovo fizičko tijelo *soma* čak i u sadašnjoj egzistenciji pripada Bogu i prema tome ono uključuje potpuno otkupljujuće djelo Isusa Krista, tj. raspeće, uskrsnuće i sadašnje djelo Svetoga Duha. Bitno je da sav konflikt ovdje postoji između *sarx* i *pneuma*

tijela kada će Isus Krist svojim dolaskom podići mrtve i kada će oni primiti „duhovna tijela“ (Kor 15:42-54; 2 Kor 5:1-5).²

U suprotnosti ovom stavu, pojavila se kontraverza da kršćani mogu očekivati iskustvo konstantne pobjede nad grijehom kroz ili uz pomoć Duha Božjeg i da je prava pobjeda moguća u ovom životu. Hod u Duhu i ugađanje Gospodinu je moguće u sadašnjem vremenu. Također, Duh Sveti provida općenito nove i dobre mogućnosti ne samo za pojedinca i zajednicu već i za čovječanstvo. Pavle, stoga očekuje da biti vjernik znači živjeti u Duhu koji će utjecati na njihove vlastite živote i s tim će također, utjecati na svijet današnjice.³ Da bismo razumjeli ovu suprotnost između tijela⁴ i Duha koju Pavao spominje u Gal. 5:13-26, morat ćemo za razradu ove tematike razmotriti cijelu poslanicu. No, prije toga, ova radnja će obuhvatiti kratak pregled tumačenja ove suprotnosti od strane nekih bibličara, kao što su Aurelije Augustin, Toma Akvinski i Martin Luther. Nakon toga će nam egzegetski osvrt na cijelu poslanicu pomoći da dođemo do željenog zaključka na postavljeno pitanje suprotnosti tijelo/duh u Poslanici Galaćanima.

1. KRATKI PREGLED TUMAČENJA SUPROTNOSTI TIJELO/DUH KOD NEKIH BIBLIČARA

1.1. Aurelije Augustin

Razvoj tumačenja da je kontradikcija tijelo/duh unutarnja borba postoji još od vremena najranijih crkvenih otaca, još u postapostolsko vrijeme, dok je ozbiljno teološko tumačenje započelo s Augustinom. On je interpretirao duh (*pneuma* – grč. riječ za duh) kao Duh Sveti. U jednu ruku, tijelo (*sarx* – grč. riječ za tijelo) nema nikakve veze s onim što čini samu substanciju tijela. „Očita su djela tijela. To su: bludnost, nečistoća, razvratnost, idolopoklonstvo, vraćanje, neprijateljstva, svađa, ljubo-

² Gerald F. Hawthorne, Ralph P. Martin, Daniel G. Reid ed., *Dictionary of Paul and His Letters*. IVP, Leicester 1993., str. 409.

³ Gerald F. Hawthorne, Ralph P. Martin, Daniel G. Reid, nav. dj., str. 409.

⁴ U hrvatskom jeziku ne postoje dva različita značenja za grčke riječi *sarx* i *soma* već se obje riječi prevode kao 'tijelo', dok npr. u engleskom jeziku ta razlika u riječi postoji 'flesh' i 'body'. U daljnjem tekstu potrebno je to imati na umu jer je razlika u značenju jako važna.

mor, srdžbe, spletkarenja, razdori, strančarenja, zavisti, pijanke i tome slično“ (Gal 5:19-21a). Zbog tog teksta u petom poglavlju, Augustin shvaća da Apostol ovdje uzima termin *sarx* da bi govorio o djelima koji proizlaze iz tjelesne požude. Tako da *sarx* u Gal. 5 znači tjelesne nedostatke koji proizlaze iz aktivnosti tijela.⁵ Zbog toga vjernik nije u mogućnosti da čini stvari koje želi da čini i zbog toga on treba Božju milost koja dolazi po Duhu da bi ga osposobila za činjenje dobra. Dok Augustin kaže da je kršćanima dan Duh Sveti, on napominje da oni čine one stvari koje ne žele da čine i to zbog njihove ‘volje’ i nemogućnosti njihove ‘vlastite prirode’ da to dobro i ostvare. Augustin, stoga nudi jedinu mogućnost izlaska iz te situacije a to je, plač pred Bogom i vapljenje da On izbavi od smrtnog i lošeg tijela. Jedino je to moguće pomoću milosti Božje u Isusu Kristu našem Gospodinu. Hipponski biskup ističe molitvu u ovom kontekstu i kaže ‘ne uvedi nas u napast već nas izbavi od zla’ (Mt 6:13), spominjući da jedino milost Božja oslobađa od zla. Ta milost ne oslobađa od substancije tijela, koja je za afrikanca u suštini dobra, već ona oslobađa od tjelesnih požuda od kojih čovjek ne biva oslobođen osim s milošću Spasitelja.⁶ Dok razmatra kontradikciju tijelo/duh, Augustin spominje volju i govoreći iz svog iskustva kaže da kada nešto želi učiniti ponekad biva okovan ne tuđom voljom, već biva okovan svojom željeznom voljom. Volju je držao u ropstvu neprijatelj koji je skovao lance i zarobio ga. Za Augustina, požuda se rađa iz pokvarene volje i dok se robuje požudi rađa se u tome navika i ako joj se ne opire, doći će tada do moranja i nužde. I zbog toga dolazi do krutog ropstva tijela. Nova volja koja je u njemu počela rasti da nesebično štuje Boga koji mu je jedina radost. Tj. duhovna strana nije bila sposobna da svlada prijašnju njegovu volju, tj. tjelesnu stranu, koja je ojačala s njezinom dugom navikom.⁷ Tako, možemo vidjeti da Augustin govori o dvije volje, staroj i novoj, tj. o tjelesnoj i duhovnoj strani koje su u neslozi i disharmoniji. Stoga, on govori da tijelo ide protiv duha i duh ide protiv tijela.⁸ „Jer tijelo žudi protiv Duha,

⁵ Aurelije Augustin, *On Nature and Grace* pogl 66 u *The Nicene and Post-Nicene Fathers*, I serija, Vol 5, str. 144.

⁶ A. Augustin, *nav. dj.*, str. 142-143.

⁷ A. Augustin, *Ispovijesti*, Kršćanska sadašnjost Zagreb, 1973., str. 164.

⁸ Augustin govori da je u isto vrijeme bio u jednom i u drugom, tjelesan i duhovan, ali je bio više u onome što je sebi odobravao nego što je u sebi osuđivao. U ovom prvom, tjelesnom, nije više bio on jer je to velikim dijelom trpio više protiv

a Duh protiv tijela. Doista, to se jedno drugomu protivi da ne činite što hoćete“ Gal. 5:17.

Augustin tumači tu svoju borbu pomoću Pisma i kaže da se uzalud radovao Božjem zakonu koji je unutar njega kada se drugi zakon koje je u njegovim udovima opirao tom dobru koji je u njemu i vodio ga u ropstvo zakona grijeha. On postavlja pitanje tko će ga, dakle, onda izbaviti od tog tijela koje ga vuče da čini djela tijela? Jedini odgovor jest milost Gospodina Isusa Krista.⁹ On daje nekoliko uputa kako se osloboditi tjelesnosti koja se suprostavlja životu hodanja u duhu. On upućuje na uzdržavanje od svijeta da bi duhovno čovjek bio živ, a ako to ne učini, duhovno će umrijeti. Treba se uzdržavati od ‘neobuzdane sile oholosti’, od ‘mekoputne naslade raskoši’ i od ‘lažnog imena znanosti’, da bi ‘zvijeri bile pripitomljene’, ‘stoka ukročena’ i ‘zmije neškodljive’. A. Augustin upotrebljava i alegoriju kako bi ukazao na stanje tijela i govori da su njegove sklonosti: nadutost oholosti, naslada požude i otrov radoznalosti. To su sklonosti tijela koje dovode do umiranja zbog odstupanja od izvora života i tako dolazi do prepuštanja ovome tjelesnom, prolaznom svijetu i prilagođuje se njemu.¹⁰ Dakle, kada govori o pohoti, tj. kada govori o tijelu on kaže da je utoliko grijeh ukoliko se čovjek ne umije tomu oduprijeti i ona je u isti mah manjak životne veze s Bogom. Čovjek jedino donosi plodove kršćanskog života ako biva u Duhu i u njegovom životu su vidljivi plodovi Duha samo zbog njegovog odnosa s Bogom koji se odvija zbog same milosti Božje.

1.2. *Toma Akvinski*

Srednjovjekovni teolog, anđeoski učitelj, radikalni aristotelovac, koji naš problem promatra ‘ponešto platonovski’. Akvinac vidi ovaj konflikt između tijela i duha kao postojeću napetost koja je uzrokovana od određenog razloga ili pak od strasti. Ako

svoje volje nego što je činio dragovoljno. Njegova navika je postala ratobornija protiv njega njegovom krivnjom, jer je svojevoljno dospio onamo kamo nije htio. Zbog njegove vezanosti za svijet, odbijao je da za Boga vojuje. Tako ga je teret svijeta slatko pritiskivao a misli tj. duh koji je o Bogu razmišljao je bio sličan pokušaju onih koji spavaju da se probude, ali težina sna ih je ponovno još jače svladala.

⁹ A. Augustin, *Ispovijesti*, str. 165.

¹⁰ A. Augustin, nav. dj., 165-166.

obraćena osoba slijedi u svom životu određeni, dobar razlog tada će biti u mogućnosti činiti dobro. U suprotnosti tome, ako slijedi strasti tada će činiti zlo.¹¹ Za T. Akvinskog postoje dvije pokretačke sile. Jedna je moć težnje koja nalaže da se nešto dogodi i djelovanje te težnje u osjetilnoj duši ne odvija se bez suradnje s tijelom, već naprotiv, srdžba i veselje i svi slični porivi pojavljuju se uz popratne tjelesne promjene. Druga pokretačka sila je ona koja neku radnju sprovodi u djelo. Ona osposobljava udove tijela da izvrši nalog moći težnje. Ona ne poduzima djelovanje već ga prima.¹² Volja je usmjerena prema onome što je dobro. Ali, ako se čovjek odvrti od onoga što je dobro zbog osjetilnog čuvstva ili trenutačnog raspoloženja, i na osnovu prirodno usmjerene volje tada postaje rob toga. Ali, Duh Sveti priklanja volju k pravom dobru, kojemu je ona po naravi usmjerena. On uklanja ropstvo po kojemu čovjek, postaje rob grijeha i strasti i djeluje protiv usmjerenja te volje. Također, uklanja i ropски stav po kojemu čovjek, protiv pokreta volje, djeluje po zakonu, kao rob zakona, a ne prijatelj.¹³ „Ako vas Duh vodi, niste pod Zakonom“ Gal. 5:18. Duh Sveti umrtvljuje tjelesna djela jer tjelesna strast odvraća od pravoga dobra prema kojemu Duh Sveti s ljubavlju usmjeruje.¹⁴

1.3. *Martin Luther*

M. Luther kao otac protestantizma i reformator imao je jako velik utjecaj na razvoj kršćanske misli. Hegel je rekao da je s

¹¹ T. Aquinas, *Summa Theologica*, Vol 1, Christian Classics, Maryland 1981., Q 95, str. 483.

¹² T. Vereš, *Toma Akvinski – Izabrana djela*, Globus Zagreb, 1980., Pitanje 75, str. 192.

¹³ Bog čovjeka ne sili svojom pomoću da ovaj djeluje ispravno. Kada Duh Sveti pomaže čovjeku da dobro djeluje, misli se da on u čovjeku radi dobra djela. Ali, Božja pomoć uzrokuje u čovjeku dobra djela, hotimično a ne prisilno. Prema tome, T. Akvinski kaže da pomoć Božja ne prisiljava čovjeka da djeluje ispravno. Za odabir činjenja dobra ili zla odgovorna je čovjekova volja i njegov cilj. U svemu ovome, T. Akvinski ističe da su razlog ili strasti glavni pokretači za činjenje i koji potječu od nagona iz same prirode ili pak od vlastite strane samoga bića. Požude duše su osjetivne težnje čiji je objekt dobro ili zlo. Neke strasti duše su vođene onom što je dobro, kao što su ljubav i radost a druge su vođene onim što je zlo, kao što su strah i žalost. „Tijelo žudi protiv duha i duh protiv tijela“ (Gal. 5:17).

¹⁴ T. Akvinski, *Suma protiv pogana*, Kršćanska sadašnjost Zagreb, 1994., pogl 22, str. 843.

njim započela sloboda duha. M. Luther govori o dvije proturječne teze, o slobodi i pokornosti i kaže da trebamo imati na umu da svaki kršćanin ima dvije naravi, duhovnu i tjelesnu. S obzirom na dušu, on se zove duhovni, unutarjni čovjek a s obzirom na tijelo i krv, on je tjelesni, stari i izvanjski čovjek.¹⁵ Kada M. Luther govori o unutarnjem čovjeku, njegovoj slobodi i glavnoj pravednosti, spominje da ne treba za to nikakav zakon niti dobra djela. Za njega će unutarjni, duhovan čovjek postati potpuno duhovan i unutarjni tek nakon sudnjeg dana a na ovoj zemlji se može samo početi i napredovati ali tek na onom svijetu će doći do pravog ispunjenja.¹⁶ M. Luther spominje apostola Pavla koji govori o prvinama Duha a objašnjava djela tijela i prvine Duha. On kaže da tijelo treba istinski tjerati i vježbati da bude poslušno unutarnjem čovjeku i vjeri. Unutarjni je čovjek jedno s Bogom i zbog Krista koji je za čovjeka toliko puno učinio, čovjek postaje radostan i pun htijenja i njegovo je svo zadovoljstvo u tome da Bogu služi u svoj svojoj slobodnoj ljubavi.¹⁷ On u svom tijelu nalazi nepokornu volju koja želi služiti svijetu i koja želi ići za svojim pohotama.¹⁸

M. Luther ne nastoji naći put da oslobodi dušu iz zatočeništva tijela već on nastoji naći put kako da se prevlada negativan

¹⁵ Martin Luther, *O slobodi kršćanina*, Izvori: Novi Sad, 1983., str. 9.

¹⁶ Martin Luther, nav. dj., str. 18.

¹⁷ Više o tome: M. Luther, *A Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians*, Zondervan Publishing House, Grand Rapids

¹⁸ Potrebno je naglasiti kako je za Luthera vjera jedina čovjekova pravednost pred Bogom. Sve dok je duša po vjeri čista i ljubi Boga ona rado želi da i druge stvari budu tako čiste, a posebno njezino vlastito tijelo, te da zajedno s njom ljubi i proslavlja Boga. Htijenje bez vjere, da se po djelima postane pravedan i blažen je za Luthera, veliko bezumlje i krivo shvaćanje kršćanskog života i vjere. „Ne može dobro stablo donijeti zle plodove, niti nevaljalo stablo dobrih podova“ (Mt 7:18). Dakle, dobra djela nikoga ne čine dobrim čovjekom, već dobar čovjek čini dobra djela. Zla djela ga ne čine zlim ili prokletim, već nevjera koja osobu i 'stablo' čini zlima, čini zla i prokleta djela. Kada čovjek postane zao ili pravedan, vanjski ili unutarjni, tjelesan ili duhovan, to sve ne počinje djelima, već osnova za to je čovjekova vjera. Osobu jedino vjera može učiniti dobrom, a zlom je čini nevjera. M. Luther, dakle, ističe dvije suprotnosti u čovjeku, slobodu i pokornost. On govori da je kršćanin ustvari slobodan gospodar svega i nikome nije podložan ali je u isto vrijeme, taj isti kršćanin, pokoran sluga svega i svakome je podložan. Te dvije oprečnosti o jednom čovjeku su nužne jer kršćanin ima dvije naravi, duhovnu i tjelesnu narav. Unutarnjem čovjeku, M. Luther pripisuje slobodu dok vanjskom ili tjelesnom pokornost. On pak govori da unutarjni, duhovan čovjek može biti u ropstvu i zloći radi toga što sloboda odnosno ropstvo unutarnjeg čovjeka ovise o čovjekovom pozitivnom ili negativnom odnosu prema Isusu Kristu.

odnos unutarnjeg čovjeka prema Kristu. U razlikovanju unutarnjeg i vanjskog čovjeka, duhovnog i tjelesnog, on se nadovezuje na citat apostola Pavla „jer tijelo žudi protiv Duha, a Duh protiv tijela. Doisto to se jedno drugome protivi da ne činite što hoćete“ (Gal. 5:17).¹⁹ Dakle, kod M. Luthera možemo vidjeti da borba postoji između vanjskog i unutarnjeg čovjeka tj. između tijela i duha. On ističe da jedini put poboljšanja da kršćanin može ‘upravljati svojim tijelom’ jesu djela. Funkcija djela, za njega su jedino pomoć unutarnjem, duhovnom čovjeku da se suobliči s vanjskim, tjelesnim, kako bi i taj tjelesni čovjek zajedno s duhovnim mogao ljubiti i proslavljati Boga. Također, ispravan odnos kršćanina prema drugim ljudima, M. Luther razvija na primjeru Isusa Krista. Njegova etika je etika nasljedovanja. U stvari, ono što M. Luther ističe jest to da kršćanin treba svome bližnjemu postati ‘Krist’. Svrha djela jest suobličiti tjelesnog čovjeka s unutarnjim, s tim što kao slobodan gospodar svega koji nikome nije podložan, postane pokoran sluga i svakome podložan. Ta borba između tjelesnog i duhovnog trajat će sve do sudnjeg dana i jedina pomoć jest vjera koja uzdiže čovjeka do Boga i na taj način čovjek jedino može postati dobar i donositi dobre plodove.

2. INTERPRETACIJA SUPROTNOSTI TIJELO/DUH KOD NEKIH DANAŠNJIH TEOLOGA

Možemo reći da na jednoj strani imamo teologe²⁰ koji diskutiraju o ovoj suprotnosti u terminima unutarnje borbe pojedinaca i interpretiraju *sarx* kao apstraktni antropološki opis samog kršćanina. Osvrćući se na Pavlovo gledanje, govore o sadašnjosti kao na vrijeme eshatološke tenzije između starog i novog stvorenja, tj. između ‘već’ i ‘ne još’. Ta tenzija se pojavljuje zbog toga što vjernici žive u preklapajućem dobu i pripadaju jednom i drugom u isto vrijeme. Zbog toga su kršćani ‘tjelesni’ i ‘duhovni’ u isto vrijeme. Vjernici imaju neprestanu borbu između duha i tijela, između ‘već’ i ‘ne još’, između starog i novog čovjeka. Kakvu god etičku odluku kršćanin treba donijeti, ona mora proći

¹⁹ Martin Luther, *A Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians*, Zondervan Publishing House, Grand Rapids, str. 222-225.

²⁰ Npr teolozi poput: J. Dunn, H.D. Betz, R. N. Longenecker; F.G. Gaebelin; F. Bruce, W. Barclay itd.

kroz borbu 'tijela' i 'Duha'. Kršćanin je u neprekidnom rascjepu između te dvije strane. Također, kršćanin nije isključen niti od tenzije između života i smrti. Dakle, borba u kršćanima je, s obzirom na ovo tumačenje, neminovna tijekom cijelog njihovog života. Osim ovih bibličara koji interpretiraju suprotnost *sarx* i *pneuma* u antropološkim terminima, postoje neki, kao npr. W. Russell koji kaže da mi ne trebamo vidjeti u Gal. 5:17 kao Pavlovu namjeru da opiše kršćansko iskustvo etičke borbe. Također, u njegovoj interpretaciji, suprotnost tijela i duha nije viđena kao antropološki termini. On opisuje *sarx* i *pneuma* kao 'teološke skraćenice u Pavlovu argumentu koji interpretira dvije skupine Božjeg naroda u Galaciji. Za njega je 'tijelo-zajednica' koja predstavlja Židove koji prezentiraju zajednicu starog 'Mojsijevog zakona', dok je 'Duh-zajednica' koja predstavlja galacijske kršćanske vjernike koji slijede istinito evanđelje koje im je propovijedao apostol Pavao. U njegovom tumačenju postoji dva načina života u dvije različite zajednice. Jedna zajednica je tjelesna, a druga je duhovna.²¹ U suprotnosti ovim tumačenjima, pojavilo se i tumačenje koje govori da kršćani mogu iskusiti trajnu pobjedu nad grijehom pomoću Duha i ta borba nije unutarnji konflikt u jednoj duši. Kontradikcija tijelo/duh nije antropološki termin već je eshatološki. Pristalica ovog tumačenja je primjerice, Gordon Fee koji se osvrće na ovu kontradikciju govoreći da se ova tenzija odnosi na narod Božji koji živi život budućnosti u svijetu gdje je tijelo još uvijek aktivno. On kaže gdje god da Pavao spominje tu kontradikciju, on koristi eshatološki izraz i s tim se gubi veza s nekakvom fizičkom aktivnosti i negativnim moralnim ponašanjem.²²

2.1. Gordon Fee

G. Fee opisuje *sarx* kao egzistenciju koja je postojala prije poznanja Isusa Krista i njegovih vrijednosti. Život u tijelu je život življen 'prije ili van Krista' a u suprotnosti tome je život u Duhu kao nova vrst egzistencije koja je pokrenuta od Krista i Duha. Taj kontrast između tijela/Duha, G. Fee interpretira kao način

²¹ W. Russell, *Does the Christian have 'flesh' in Gal 5:13-26?* U *Journal of the Evangelical Theological Society*, Vol. 36, br 2., str. 182-186.

²² G. Fee, *Paul, the Spirit and the People of God*, Hendrickson Peabody, 1996., str. 126-130.

Pavlovog govora u vezi dosljednosti Duha za život koji živimo u sadašnjem vremenu ‘već’ ali ‘ne još’.²³ Tako da su kršćani vođeni Duhom i osnaženi su s Njim tako da mogu živjeti pobjedonosan život. Kršćani nisu više kontrolirani tijelom *sarx*. Čak i ako kršćani žive u svijetu koji je kontroliran od tijela, kršćani koji hodaju u ili s Duhom, su kontrolirani od Duha. Mada ponekad oni ne čine sve što oni žele da čine, ipak su vođeni Duhom u svakoj moralnoj borbi koja se pojavi u njihovu životu i On ih vodi i pomaže im u tom.²⁴ Hebrejska riječ *basar* znači fizičko tijelo. U nekoliko slučajeva ovaj termin se koristi za opis ljudske slabosti obično u kontrastu s Bogom kao Stvoriteljem. Izraz za sva živa bića, posebno ljudska je ‘sva tijela’ što znači ‘svako stvorenje’. Kada psalmist pita u povjerenju Boga, „što mi može učiniti tijelo?“ (Ps 56:4), on misli da s Bogom koji je njegov zaštitnik ne može mu ništa učiniti ljudsko biće (Jer 17:5). U svojoj tjeskobi Job je upitao Boga „Imaš li tjelesne oči? Vidiš li kao što ljudska bića vide?“ Termin ‘tijelo’ nije neutralan termin dok se uzima u ovom smjeru, niti izražava negativnu moralnu osudu, već izražava nedostatke i manjkavosti ljudskog stvorenja.²⁵ Interpretacija G. Fee-a grčke riječi *sarx* kod apostola Pavla jest ljudski pad koji nema veze s fizičkom supstancijom tijela i to je izričito eshatološki termin. U skladu s tim, kod objašnjavanja moralnih negativnosti, G. Fee objašnjava takav stav onih koji ne znaju Krista i koji žive kao Božji neprijatelji. To su oni koji žive bez Krista i bez vodstva Duha. Jedini konflikt treba biti s onima koji vjeruju u Krista i narod su Duha, ali nastavljaju se držati njihovih starih vrijednosti koje su postojale prije njihova susreta s Kristom. Pavao se takvima obraća i kaže im: „Velim i zaklinjem da sa sebe skinete i odložite starog čovjeka koji pripada prijašnjem načinu života, čovjeka koji u varavim požudama ide u propast“ (Ef 4:22) i „obucite se u novoga čovjeka, stvorena na sliku Božju u istinskoj pravednosti i svetosti“ (Ef 4:24).²⁶ U stvari, njegovo tumačenje jest takvo da gdje god apostol Pavao upotrebljava ‘tijelo’ u kontrastu s ‘duhom’ znači da taj odnos ima eshatološki značaj.

²³ G. Fee, *God's Empowering Presence*, Hendrickson: Peabody, 1994., str. 819.

²⁴ G. Fee, *Paul, the Spirit and the People of God*, str. 133.

²⁵ G. Fee, nav. dj., str. 129.

²⁶ G. Fee, nav. dj., str. 130.

2.1.2. Fee-ovo tumačenje Galaćana 5:17²⁷

On govori da je Apostol ovo pisao, tipično, ne u terminima individualnog vjernika u njegovu odnosu s Bogom, već on ističe Galaćane koji žive po svome, dok ih tijelo u tom upravlja.²⁸ Pavao započinje u r 16 s osnovnim imperativom i obećanjem „hodajte u Duhu i nećete ispunjavati želje tijela“. G. Fee tumači da Pavao ovdje ne govori o unutarnjem životu vjernika, već o ulaženju u bezbožno ponašanje unutar zajednice. Hodanje u Duhu se ne podudara sa životom koji je vođen tijelom zbog toga što se to dvoje suprotivi jedno drugom. Duh stoji u opoziciji drugog puta življenja u tijelu. Nije da Pavao ne brine o unutarnjem životu, ali ovdje on brine posebno za put Božjeg naroda koji treba providjeti i donijeti radikalnu alternativu svijetu oko nas. Oni koji hodaju u Duhu neće uništavati kršćansku zajednicu sa sukobima, razdorima i konfliktima.²⁹ Kršćani žive u tijelu jedino u smislu ljudskog življenja u sadašnjici ali, kršćani nisu u tome vođeni prema uputama tijela. Duhovna osoba neće živjeti na način da je prodana u ropstvo grijeha i zbog toga je u nemogućnosti da čini dobro koje želi da čini zbog toga što je držana kao zatočenik zakona grijeha. Zbog preklapajućeg doba ‘već ali ne još’, staro doba još nije prošlo i zbog toga kršćani trebaju učiti hodati s Duhom, biti u Duhu, držati se Duha i sijati u Duhu. Ako to sve učine, neće hodati prema uputama tijela jer je Duh dovoljan za osposobljavanje onih koji hode s Njim. Oni koji žive životom prošlosti, životom koji je van Krista „neće biti baštinici kraljevstva Božjeg“ (Gal. 5:21) u toj finalnoj eshatologiji. G. Fee se ipak obraća i onim vjernicima koji žive u borbi s nekim konstantnim napadajućim grijehom. On im savjetuje da se okrenu više Bogu, da traže upute za život u Riječi. On upućuje na koji način treba živjeti u Duhu i kaže da treba što više vremena provesti u zahvaljivanju i slavljenju Boga za sve ono što je On učinio, što čini i što će učiniti. S druge strane, ne treba se toliko fokusirati na neuspjeh. U svemu tome treba imati na umu preklapajuće doba, i da se nalazimo u vremenu koje dolazi. Duh Božji, Božja vlastita prisutnost, njegova moćna prisutnost je ta koja vodi i

²⁷ „Jer tijelo žudi protiv duha, a duh protiv tijela. Da, to se dvoje međusobno protivi tako da ne činite što biste htjeli.“

²⁸ G. Fee, *Paul, the Spirit and the People of God*, str. 136.

²⁹ G. Fee, *nav. dj.*, str. 136.

usmjerava. Kršćani trebaju biti na okupu, u zajedništvu kako bi kao pojedinci mogli što više sličiti Kristu.³⁰

3. SUPROTNOST TIJELO/DUH U KONTEKSTU POSLANICE GALAĆANIMA

Da bismo razumjeli ovu suprotnost trebamo razmotriti cjelokupan razvoj Pavlovih argumenata u cijeloj poslanici. Gledajući na cjelokupnu poslanicu vidjet ćemo da ovaj kontrast funkcionira kao osnovica na kojoj Apostol gradi svoj najvažniji argument. On počinje s tim kontrastom u prva dva poglavlja ističući kontrast između njegova božanski danog evanđelja i drugog evanđelja koje je načinjeno od čovjeka (1:9-11). Antitetička upotreba *sarx* i *pneuma* započinje u Gal. 3:3 gdje Pavao ističe kontrast duhovnog rasta kojega je on naviještao tjelesnim Židovima koji su se pridržavali obreda obrezanja i ostalih dijelova zakona koji se tiču ljudskog tjelesnog napora što je utjecalo na Galaćane da su zbog izvršenja tih naredbi izgubili vjeru. Suprotno tomu, Apostol pokazuje da je dar Duha, koji je za njega znak Abrahamovog blagoslova koji je primljen, ne kao rezultat nekakvog ljudskog napora, već je taj dar zbog njihove vjere u poruku istinitog evanđelja koje im je propovijedao. Pavao nastavlja dalje ovu antitezu i u 4:21-31 gdje debatira u vezi Išmaela i Izaka ističe da je onaj, koji je istiniti, obećani sin Abrahamov, bio rođen *kata pneuma*. Istinita djeca Abrahama su oni koji dijele Abrahamov blagoslov zbog posjedovanja dara Duha i zbog rođenja koje je kao rođenje Izaka, *kata pneuma*. U suprotnosti tome, oni koji traže znak na tijelu, npr. obrezanje su oni koji su rođeni tjelesni i njihov je predstavnik Išmael. Na kraju, u zadnja dva poglavlja, Pavao postavlja u kontrast dva načina ponašanja. U jednu ruku, istinito evanđelje propovijedano od Pavla dalo im je istinito značenje za duhovni rast, pravi, istiniti identitet kao Abrahamovih sinova koji su rođeni *kata pneuma* i također, data im je i prava uputa za ponašanje, što je hodanje *kata pneuma*. U suprotnosti tome je držanje i obdržavanje poruke koja je sačinjena od čovjeka, koju su Židovi isticali u ljudskom naporu, i zbog toga su izgubili pravi istinski identitet kao Abrahamovi sinovi sve dok su rođeni *kata sarka* i zbog toga su oni sljedbenici onih koji žive *kata sarka*.

³⁰ Isti, str. 137-138.

Antiteza se ovdje ne razlikuje. Jedina promjena koja je bila prezentirana pred Galaćane jest njihova mogućnost izbora. Prvo, oni su prezentirani u odnosu na dvije suprotne poruke, drugo, u odnosu na različit identitet i treće u odnosu na dva različita načina ponašanja.³¹

Da bismo došli do pravog razumijevanja suprotnosti tijelo/ Duh, odnosa ljudi koji su rođeni *kata sarka* i onih koji su rođeni *kata pneuma*, te kontraste između dvije različite zajednice i njihova različita ponašanja, potrebno nam je ući u dublju razradu cijele Poslanice Galaćanima.

3.1. Pozadina i tema

Tijekom svojih prvih misijskih putovanja, Apostol je posjetio i Malu Aziju. Tamo je propovijedao poruku da se spasenje može ostvariti vjerom u Isusa Krista. Mnogi njegovi slušatelji su bili kroz njegovu poruku dotaknuti i prihvatili su vjerom spasonosnu poruku Kristova evanđelja. Tako su nastale i Crkve a neke su formirane i u Galaciji. Nakon što je Pavao otišao iz Galacije, u Crkvu su došli lažni učitelji i unijeli su krive nauke. Neki, od njih su naučavali da spasenje dolazi po vjeri u Krista ali da to nije dovoljno već da je potrebno i obdržavanje Zakona. Pristalice takva učenja su bili judaisti.

Judaisti su rekli da nije dovoljna vjera, već da je za spasenje važno obdržavanje Zakona ističući posebnu važnost obrezanja (Gal 5:2; 6:12).³² Imali su drugačije shvaćanje Duha Svetoga (3:2-3), također su držali sve svoje stare židovske blagdane (4:10) i uporno su nijekali Kristov križ (6:12). Judaisti su imali loš utjecaj tako da je Pavao, zbog njih postao neprijatelj galacijskim Crkvama (4:16).

Takve i slične poruke su bile mješavine kršćanstva i židovstva, milosti i Zakona, Krista i Mojsija. Neki su pokušavali Galaćane odvratiti od Pavla, jer za njih on nije pravi Gospodinov apostol pa mu stoga ni poruka nije valjana ni vjerodostojna. Na taj način su pokušavali uništiti povjerenje u poruku potkopavajući povjerenje u Pavla koji ju je govorio. Takve zle primjedbe su

³¹ M. V. Marcelaru, *Istraživačka radnja – Contradiction between flesh/spirit in Galatians*, ETF Osijek, 1999.

³² R. H. Gundry, *A Survey of the New Testament*, Publishing House: Grand Rapids, 1981., str. 198.

štetno utjecale na mnoge galacijske kršćane. Zbog takve situacije je Pavao bio potaknut na hitro i odlučno djelovanje. U njegovu pismu Galaćanima odražava se istinski karakter spasenja koji je milost a ne zarada djelomičnim ili potpunim držanjem Zakona. Pavao jasno ističe da je kršćanin mrtav Zakonu i da on treba živjeti životom svetosti u snazi koju mu daje Duh Sveti.³³

3.2. Pavlova obrana vlastitog autoriteta³⁴

Pavao ističe da sve ono što je propovijedao Galaćanima je bila poruka koju je primio kao Božju objavu a ne kao nekakav ljudski izvor. Također, on ističe i poseban Božji poziv u njegovu životu. „Ali kad se Onomu koji me odvoji već od majčine utrobe i pozva milošću svojom, svidjelo otkriti mi Sina svojega da ga navješćujem među poganima...” (Gal 1:15a).

Tek s gledanjem na osobnost apostola Pavla i na Božji poziv u njegovu životu možemo razumijeti njega i njegovu poruku o Božjoj milosti. Njegovo osobno iskustvo s uskrslim Kristom koje je doživio na put za Damask, dalo mu je uputu za pravu istinu evanđelja koje je propovijedao. Pavao govori da je židovsko-kršćansko propovijedanje ‘drukčije evanđelje’ i dalje govori da to i nije drugo evanđelje, već da samo postoje neki koji zbunjuju i koji žele izopačiti Mesijino evanđelje (Gal 1:7). Pavao ovdje ističe da postoji samo iskrivljeno evanđelje a ne drugo evanđelje.

U stanovitom smislu, iskustvo Pavlovog obraćenja predstavlja presudan prekid s religioznom tradicijom viđenom u židovskom obliku. Apostol osuđuje svaku tradiciju koja se sukobljava s Božjom Riječi. Vjerojatno je da se u ovom kontekstu riječ *paradoseis* ne odnosi na praksu ili liturgijski oblik u Crkvi već da se odnosi na ‘prenošenje nauka’. Dakle, jedina apostolska tradicija je ona koja se temelji na Riječi Božjoj i oni koji slijede nju, slijede i istinito evanđelje.³⁵ Takvo istinito evanđelje ne treba biti naučeno ponavljanjem kao što su Židovi morali učiti Toru. U suprotnosti judaistima, Apostol ističe da se ni jedan čovjek ne može obrazovanjem ugurati u Božje kraljevstvo. On ističe da je on naučio evanđelje objavom Isusa Krista a ne u jeruzalemskim

³³ W. MacDonald, *Komentar Novoga zavjeta*, EuroLiber Zagreb, 1999., str. 306.

³⁴ „Što smo već rekli, to sad i ponavljam: navješćuje li vam tko neko evanđelje mimo onoga koje primiste, neka je proklet“ (Gal. 1:9).

³⁵ R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, Logos doo, Daruvar 1997., str. 43.

školama.³⁶ „Živim ali ne više ja, nego živi u meni Krist“ (Gal. 2:20). Pavao ovdje ističe svoje osobno iskustvo i ocrtava kršćanski život kao zajedništvo sa Sinom Božjim. Tjelesan život koji se zadovoljava svojim svojstvima ne postoji više za njega. Ali, to je još uvijek život čovjeka grješnika u stanju smrtnosti tj život u tijelu U suprotnosti tom jest život u Duhu, tj. to je život proslavljenog Krista u vjerniku. Vjera otvara čovjeka spasonosnoj Kristovoj ljubavi.³⁷

3.3. *Sarx/pneuma u Gal. 3, 3 i Abrahamova vjera*

Antitetičko korištenje riječi *sarx* i *pneuma* počinje u trećem poglavlju. Pavao govori Galaćanima da su započeli kršćansku karijeru u (ili s) Duhom i sada ih pita mogu li vidjeti da perfekcija te karijere može biti najniži plan 'tijela'. 'Tijelo' ovdje ne znači jednostavno fizičko, materijalno tijelo, koje treba biti obvezno obrezano, već tijelo ovdje znači obnovljenu ljudsku prirodu koja podliježe ljudskim slabostima. Pavao podsjeća na stari izvor koji je bio odgovoran za takvu vrst djela i ističe da sada više nema izgovora za takvo činjenje zbog snage Duha. U njegovu iskustvu, legalna djela su ocrtavala život prema uputama 'tijela' a ne prema uputama 'Duha'.³⁸ Dakle, *sarx* i *pneuma* određuju u čovjekovu životu dva smjera ili poretka. Ako je čovjek u poretku Duha, tada je i njegov izvor Duh, te se čovjek vjerom otvara njegovu djelovanju. Ili, s druge strane, ako čovjek hoće da sam sebi bude izvorom i da sam izvršava djela zakona tada je on 'tjelesan'. Stav čovjeka koji se smatra samodostatnim te se tako zatvara sam u sebe, Pavao naziva 'tijelom'. Kada Duh Sveti djeluje na 'tijelo' koje mu je otvoreno dolazi do oslobođenja čovjeka.³⁹ Pod djelovanjem Duha Svetog čovjek postaje 'sin' Božji,

³⁶ Isti, str. 48.

³⁷ M. J. Fućak, *Novi zavjet* s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije, Kršćanska sadašnjost, Zgreb 1992., str. 526.

³⁸ F. Bruce, *Commentary on Galatians*, Eerdmans, Grand Rapids 1982., str. 150.

³⁹ Za Pavla Židovi imaju stav 'tjelesnog' čovjeka i zbog takvog stava oni se nalaze u zabludi. Židovi su se pridržavali obveze obrezanja i osim toga, obdržavali su u njihovom ljudskom naporu i ostale dijelove zakona što nije odgovaralo u potpunosti zbog nedostatka njihove vjere. U suprotnosti tome, Pavao pokazuje dar Duha, koji je za njega znak istinitog Abrahamovog blagoslova, koji nije bio primljen kao rezultat nekakvog ljudskog napora, već je to bilo zbog njihovog

dok 'tjelesan' čovjek biva ujarmljen pod grijeh od kojega se sam ne može osloboditi.⁴⁰

Apostol povezuje duhovna proživljavanja Galaćana sa sličnim Abrahamovim iskustvom. S ovim isticanjem on želi ukazati na loše duhovno stanje Galaćana i također, on im želi ukazati da ono što oni doživljavaju je isto doživljavao i Abraham.⁴¹ Abraham je u nekom figurativnom smislu poganin kao i Galaćani. Također, Abraham nije bio Židov, iako je tijekom povijesti postao pretkom svih Židova i svim pustinjanskim narodima Negeba. U milosrdnom obećanju koje mu je Bog dao na poseban način se spominju pogani. Za razliku od judaista koji su navodili Mojsija i s njim njegov zakon, Pavao navodi Abrahama i obećanje. U Gal. 3:6 Pavao kaže da je Abraham, kao i Galaćani, bio povjerovao Bogu i Bog je prihvatio tu vjeru, tj. pouzdanje i da ono što nije mogao ostvariti vlastitim trudom, Bog mu je uračunao u pravednost. Abraham je bio u stanju u kojemu je shvatio da ne može ništa učiniti po sebi i stoga je prihvatio položaj potpune ovisnosti o Bogu. Ta ovisnost nije bila 'zakonska naredba'. I stoga, Pavao ističe da su Abrahamovi sinovi oni koji vjeruju. Pismo nam govori da Bog opravdava vjerom, stoga je i Bog unaprijed navijestio Abrahamu u Post. 12:3 „Po tebi će biti blagoslovljeni svi narodi“. Pavao ističe pod nadahnućem Duha Svetoga: *U tebi će* – tj. zajedno s Abrahamom ili na isti način kao i Abraham *svi narodi*, pogani i Židovi, *biti blagoslovljeni*, tj. biti spašeni. Abraham je bio spašen po vjeri, također će se na takav način, putem vjere spasiti i ostali naodi. Svi oni koji iskazuju vjeru u Boga opravdani su zajedno s vjernim Abrahamom. S blagoslovom Abrahama, koji je vjernik bivaju blagoslovljeni oni koji vjeruju.⁴² Vjerojatno su židovski učitelji uzimali Abrahama za svoga junaka i svoj primjer i argument o nužnosti obrezanja su temeljili na njegovu iskustvu (Post. 17:24-26). Zbog toga Pavao upotrebljava Abrahamov primjer i govori 'Abraham povjerova Bogu'. U tom njegovom činu nije bilo nikakve zasluge već je on jednostavno povjerovao Bogu. I stoga, spasenje ne dolazi zbog 'dobrih djela' što uključuje ljudski napor jer tu nema mjesta tijela. Važno je

vjerovanja istinitom evanđelju koje je Pavao naviještao među njima. Pavao obogaćuje ovu antitezu u nastavku spominjući Išmaela i Izaka

⁴⁰ W. Russell, *Does the Christian have 'flesh' in Gal 5:13-26?* Journal of the Evangelical Theological Society, vol. 36, br 2, 1993., str. 184.

⁴¹ R.A. Cole, *Poslanica Galaćinama*, str. 83.

⁴² W. MacDonald, *Komentar Novog zavjeta*, str. 315.

opaziti da Pavao ističe da opravdanje nema ništa zajedničkog s držanjem Zakona. Ono se ostvaruje na načelu vjere. Čak u Rim. 4:10-11, Pavao pokazuje da je Abraham držan pravednim prije negoli je obrezan. Abraham je bio opravdan još dok je bio u poganstvu.⁴³

3.3.1. Zakon protiv obećanja – Gal 3:10-18

Pavao ukazuje da Zakon ne prenosi blagoslov već da on može jedino prokleti. Svi oni koji pokušavaju zadobiti Božju naklonost na temelju pokoravanja Zakonu su pod prokletstvom tj. osuđeni su na smrt. Zakon traži potpunu pokornost a kazna za kršenje njegovih zapovijedi je smrt i zbog toga je Zakon proklet. Krist je platio kaznu smrti koju je Zakon zahtijevao te je izbavio one koje su bili pod Zakonom. Isus Krist nije otkupio ljude od prokletstva Zakona time što je tijekom svoga života održavao besprijekorno Deset zapovijedi. Čovjek je izbačen od Zakona zbog Krista koji je u smrt ponio prokletstvo Zakona. U Pnz 21:31 čitamo da je Zakon naučavao da se osuđene zločince objesi na drvo kao znak da su pod Božjim prokletstvom. I zbog toga je Isus Krist trebao biti učinjen prokletstvom kako bi Bog s milošću mogao doprijeti jednako kako do Židova tako i do pogana. Sada su u Isusu Kristu, koji je Abrahamov potomak, blagoslovljeni narodi.⁴⁴

4.3.2. Izak i Išmael – ‘kata pneuma’ i ‘kata sarka’

Hagara je žena koja prikazuje savez Zakona. Taj savez koji je bio predan na brdu Sinaj je donio ropstvo. Hagara također simbolizira zemaljski Jeruzalem u kojemu narod pokušava zadobiti pravednost držanjem Zakona. Svi takvi sljedbenici robuju. U suprotnosti tom, nebeski Jeruzalem je grad vjernika koji su opravdani vjerom. I on sadrži i Židove i pogane kojih je puno više od onih koji su Hagarina djeca i koji ostaju pod Zakonom. „I kao što je onda onaj po tijelu rođeni progonio onoga pod duhu rođenoga, tako je i sada“ (Gal 4:29). U Bibliji čitamo da se Išmael izrugivao Izaku i po tom primjeru isto tako je sa svima onima

⁴³ Isti, str. 314.

⁴⁴ W. MacDonald, nav. dj., str. 316.

koji su rođeni od tijela progonili su rođene od Duha. Pavao vidi u toj borbi načelo koje još uvijek postoji – to je neprijateljstvo između tijela i Duha.⁴⁵ Pavao nadalje ističe da se Zakon i milost ne mogu miješati. Nemoguće je baštiniti Božje blagoslove na temelju tjelesnih zasluga. Oni koji su se pouzdali u Krista nemaju veze sa Zakonom, oni su djeca slobodne žene i nasljeđuju društveni položaj svoje majke. Svi takvi su osposobljeni Duhom Svetim da žive životom koji je u skladu s njegovim položajem.

Posljednja dva poglavlja Poslanice Galaćanima slijede prva četiri poglavlja. Ovdje Apostol prezentira svoje treći argument koji stoji kao korijen za nadmoćnost njegova evanđelja. U ova dva posljednja poglavlja Pavle poziva na sveukupnu unutaraju moralnu promjenu koju ostvaruje 'sloboda' evanđelja. Dok govori o tome, Pavao se ne obraća samo judaistima već to čini i da bi Galaćani pravilno shvatili njegovo propovijedanje 'slobode'. S jedne strane, ako sloboda postane razuzdanost, onda će ostvariti najmračnije sumnje judaista, a Galaćani će dospjeti u gore stanje od prijašnjeg.⁴⁶ Gledajući na taj odnos, ova poglavlja pisma postaju kruna cijele knjige.⁴⁷ Gal 5:1 ukazuje na početak diskusije gdje Pavle objašnjava svrsishodan način ponašanja koji se poklapa s njegovim iskazom o identitetu istinitog Božjeg naroda što čitamo u 1:11-4:31. Taj argument se razvija počevši od identiteta slobodne djece Božje (4:21-31) pa sve do njihova iskustva i korištenja slobode (5:1-6:10). U 5 i 6 poglavlju pronalazimo usporedbu između ponašanja dviju natjecateljskih stra-

⁴⁵ G. W. Hansen, *Galatians*, str. 137-150.

⁴⁶ Judaizanti su uporno zahtijevali da se vjernici iz poganstva obrežu da bi bili spašeni. Zakonstvo je zahtijevalo od ljudi da vrše u potpunosti sav Zakon. Stoga, oni koji su se dali obrezati trebali su vršiti sav Zakon. Na jednoj strani su bili oni koji su bili potpuno pod Zakonom i s druge strane su bili oni koji uopće nisu bili pod Zakonom. Na takvu situaciju Pavao odgovara da oslanjanje na obrezanje jest obezvređivanje Krista. „Prekinuli ste s Kristom vi koji se u Zakonu mislite opravdati; iz milosti ste ispali“ (Gal 5:4). Ovdje se Pavao obraća ljudima koji su se htjeli opravdati držanjem Zakona. Apostol im kaže da ne mogu imati dva spasitelja; moraju se odlučiti ili za Krista ili za Zakon. U slučaju da odaberu Zakon odjeljuju se od Krista koji je jedini put nade u pravednost i spasenje. Pavao govori da zakonstvo poništava sablazan križa. S isticanjem obrezanja odbacuje se propovijedanje o križu Kristovom. Križ Kristov sablažnjava čovjeka jer križ ističe da čovjek ne može ništa učiniti kako bi zaradio svoje spasenje. Križ ne daje mjesta tijelu i njegovim naporima. Kada bi se propovijedala nužnost obrezanja tj. kada bi se propovijedanjem obrezanja navodilo da se čine djela tada bi se uklonila pravo značenje križa (Gal 5:11). U tom kontekstu Pavao govori da je kršćanin oslobođen od Zakona ali da nije bezakonik.

⁴⁷ R. A. Cole, *Poslanica Galaćanima*, str. 133.

na. Ovdje Pavle ističe superiornost njegova evanđelja u odnosu na etiku i moralnost Galaćana. Njegovo evanđelje provida jedino adekvatno uputstvo za njihovo ponašanje a to je Duh Sveti a ne obrezanje i obdržavanje Tore. U ovim odjeljcima ne nalazimo ništa novo što Pavle nije govorio u prva četiri poglavlja, osim njegova posebnog ukazivanja na etičko i moralno ponašanje.⁴⁸ Pavle jasno ističe razliku između tijela i Duha, između biti rođen od tijela i biti rođen od Duha, također pravi razliku između življenja prema uputama tijela i življenju prema uputama Duha.

3.4. Analiza Gal. 5:13-26

Apostol u r13 podsjeća Galaćane da je sloboda važna karakteristika kršćanskog života. Sloboda o kojoj on govori je božanski dar koji je utemeljen od strane Boga u Isusu Kristu. Mi smo slobodni zbog toga što nas je Bog u Kristu oslobodio od svakog nametanja Mojsijeva zakona. Takvu slobodu ne treba uzimati kao mogućnost opravdanja tjelesnih neuspjeha nekakve zajednice, već je treba gledati kao mogućnost da možemo u ljubavi služiti jedni druge. Dakle, ne treba se uzimati sloboda kao 'mogućnost za tijelo' već, za ljubav, 'treba se postati rob jedni drugima'.⁴⁹ Dakle, kršćanska sloboda ne dopušta grijeh već ona potiče služenje ljubavlju. Pavao pokazuje da ono što je Zakon zahtijevao, a nije mogao ostvariti jest upravo ono što nastaje kad se živi kršćanska sloboda (r.14). Nastavljajući svoj argument u 5:16-24 Pavao se vraća natrag na kontrast koji je isticao između *sarx* i *pneuma*. On pokazuje sada da je kršćanski život slobode i ljubavi vođen i učinjen mogućim zbog Duha Svetog. Kršćani nisu ostavljeni da žive s njihovim vlastitim izvorima već Duh Božji boravi u njima i proizvodi u njima zapovijed ljubavi. Pavao opominje njegove čitatelje da 'hodaju u Duhu' tj. da žive u snazi Božjoj. Suprotno tomu, oni koji inzistiraju da žive prema uputama prošlosti, tj. prema tjelesnoj zajednici koja je pod uputama Mojsijeva zakona, dijelit će grijeh te zajednice i zbog toga neće baštiniti kraljevstvo Božje. Oni koji žive u (ili po) Duhu ostaju u zajedništvu s Kristom i donose odluke u skladu s njegovom svetosti. To znači biti

⁴⁸ J. M. Barclay, *Obeying the Truth: A Study of Paul's Ethics in Galatians*. The Banner of Truth Trust, Edinburgh 1978., str. 1-35.

⁴⁹ W. Russell, „Does the Christian have 'flesh' in Gal. 5:13-26?“, str. 185.

obuzet Kristom jer je služba Duha da povezuje vjernike s Isusom Kristom. Kad se živi u Duhu, tijelo ili vlastiti život biva mrtav. Ne može se istovremeno biti obuzet Kristom i grijehom.⁵⁰ Radikalna opozicija između dva načina življenja zajednica je postavljena u sljedećoj sekciji. Pavao ističe ponovo kontrast između 'djela tijela' i 'ploda Duha' u nadi da će njegovi čitatelji biti prisiljeni izabrati njegovo evanđelje sve dok je njegov argument povezan sa snagom i moći Duha. Apostol upotrebljava izraze kao što je: 'život u (po) Duhu', 'biti vođen od Duha', 'neka Duh Božji donosi 'plod' u vašim životima'.⁵¹

376

Nakon kataloga mana, Pavao govori o katalogu vrlina u r. 22-23. Ta lista kvaliteta ne predstavlja novi list Zakona ili moralnog koda koji mora biti obdržan, nego je to rezultat bivstvovanja i življenja po (u) Duhu. To je življenje u harmoniji s Bogom i s drugim ljudima. Takav nadnaravni rad Božje milosti jest u stvari plod Duha.⁵² Pavao je dao deset vrlina pod nazivom plodovi Duha i na taj način je istakao životni stil onih koji su osnaženi i vođeni Duhom. One ne predstavljaju kvalitete ljudskog ponašanja koje su odražaj čovjekova karaktera, već taj izričaj 'plodovi Duha' znači da koncept tih devet vrlina treba biti uzet kao blagodati koja je bila dana s Duhom Božjim. Katalog vrijednosti pod nazivom 'plodovi Duha' hrani i odgaja zajedništvo koje onda dovodi do izgradnje zajednice. Pavao kao prvu najveću kršćansku vrlinu, koju je opisao i u 1 Kor 13:13, izabire

⁵⁰ W. MacDonald, nav. dj., str. 326.

⁵¹ Ovo su načini na koji Pavao uvjerava svoje čitatelje da 'oni koji pripadaju Isusu Kristu' su oni koji su postali svojim krštenjem sudionici u njegovoj smrti i koji su osposobljeni da prigrle novi put života. Oni su stoga, razapeli svoje tijelo sa svojim strastima i požudama. Nadalje, Pavao prelazi na razmatranje različitosti koje prisutnost Duha proizvodi u čovjekovu životu. Prvo daje popis loših stvari, tj. poroka koji su svojstveni poganstvu njegova doba u r 19-22. To su grijesi protiv zajednice i ovakav katalog djela pokazuje zajednicu koja je destruktivna. Dakle, ta lista u osnovi opisuje ljudsko ponašanje koje je vidljivo i ljudi koji čine ta djela tijela su oni koji drže propise koje im svijet nalaže. Oni koji takvo što čine pokazuju time da nemaju preobražavajući dar vjere. Kršćanin pokazuje stvarnost 'vjere koja opravdava' i stvarnost novoga 'života u Kristu' koji je u njemu i to dovodi do radikalnog prekida sa svim 'djelima tijela'. Za Pavla 'baštinenje' ili 'nebaštinenje' kraljevstva Božjeg ima eshatološko značenje i određeno je po onome što nije ili je vjernik. 'Djela tijela' ne opisuje ponašanje vjernika ili nevjernika. To ne znači da vjernik ne može nikada biti uključen u takvu vrst grijeha ali Apostol ovdje ističe da 'oni koji takvo što čine' tj. oni koji žive na takav način neće biti baštinici s Božjim narodom.

⁵² R. John Stott, *Baptism and Fullness: The Work of the Spirit Today*. InterVarsity Press, London, 1975., str. 79.

ljubav. Manifestacija ljubavi nije opisana kao 'djelo' već je ta vrlina, zajedno s ostalim, opisana kao rezultat transformirajuće prisutnosti Božjeg vlastitog Duha, koji boravi unutar kršćana.⁵³ Pavao završava ovaj odjeljak dajući primjer primjene načela ljubavi „ako živimo po Duhu, po Duhu se i ravnajmo. Ne hlepimo za taštom slavom. Ne izazivajmo jedni druge, ne zavidimo jedni drugima!“ (Gal 5:25-26). Biti dio zajednice Duha znači da treba izabrati živjeti prema uputama i standardima Duha a ne prema suprotnoj strani koja karakterizira zajednicu tijela.⁵⁴

Dakle, vidimo da u Gal. 5:13-26 apostol Pavao prezentira dvije suprotnosti. S jedne strane, Galačane koji su sljedbenici zajednice tijela tj. sljedbenici drugog evanđelja koje rezultira tjelesnim ponašanjem i završava s destruktivnim odnosima i s druge strane, sljedbenici zajednice Duha tj. sljedbenici istinitog evanđelja koji su sa služenjem u ljubavi ispunili osnovnu svrhu cijelog Mojsijeva zakona. Duhovna zajednica koja rezultira kao plod Duha je ona koja pozitivno izgrađuje zajednicu.

ZAKLJUČAK

Kada Pavao govori o Zakonu, prvenstveno se osvrće na sinajski Zakon koji je za Židove njegova doba bio nešto najveće i najsvetije. „Ta je Tora – Zakon bila riječ Božja, voda koja gasi žeđ, kruh koji daje život ili stablo koje donosi izvrsne plodove. U njemu su se nalazila sva bogatstva mudrosti i znanja.“⁵⁵ Zbog pokazanih prioriteta obećanja koja se nalaze u Mojsijevu zakonu, Apostol je morao objasniti svrhu Zakona. Ako je Bog objavio da će pogani biti blagoslovljeni kroz obećanje dano Abrahamu i ako to nasljeđe dolazi kroz obećanje prije nego po Zakonu, zašto onda toliko govora oko Zakona i zašto je Bog dao Zakon? S jedne strane, Bog dodaje Zakon zbog neophodnosti kontroliranja ljudskih djela i načina života i Zakon služi kao pregrada prekršaja. A s druge strane, Bog je dodao Zakon u poretku manifestacije prekršaja, tako da ljudi mogu biti pod milosti.⁵⁶ Zakon je bio dan kao privremena mjera sve do Kristovog dolaska. Taj Zakon

⁵³ F. F. Bruce, *Commentary on Galatians*, str. 251.

⁵⁴ W. Russell, nav. dj., str. 186.

⁵⁵ Stanislav Lyonnet, *Zakon ili Evanđelje*, str. 8.

⁵⁶ F. Matera, *New Testament Ethics: The Legacies of Jesus and Paul*, John Knox Press, Westminster 1996.

je uključivao dvije ugovorene strane, Boga i Izraela. Mojsije je ovdje služio kao posrednik (Pnz 5:5). Činjenica da je Zakon zahtijevao posrednika govori da čovjek treba izvršiti svoj dio dogovora. U tome se može vidjeti slabost Zakona jer je pozivao na pokoravanje one koji za to nisu imali snage.⁵⁷

„Ali je Pismo sve zatvorilo pod grijeh da se, po vjeri u Isusa Krista, obećano daje onima koji vjeruju“ (Gal 3:22). Vidimo da Stari zavjet pokazuje da su svi ljudi, zajedno s podložnicima Zakona grešnici. Nužno je bilo da time čovjek bude uvjeren u svoju grješnost, kako bi se obećanje spasenja po vjeri u Isusa Krista dalo onima koji vjeruju. Kroz ovo vidimo da nema nikakve upute kao što je ‘držati Zakon’, ‘izvršavati’ ili ‘činiti’. Čim su vjerni Židovi primili kršćansku vjeru, nisu više bili pod Zakonom. Za razliku od njih, pogani, kao Galaćani koji nikada nisu bili pod Zakonom ‘još su manje’ bili pod Zakonom. „Tako nam je Zakon bio nadzirateljem sve do Krista da se po vjeri opravdamo“ (Gal 3:24). Ovdje vidimo da se čovjek ne opravdava Zakonom i da Zakon nije pravilo za život onome tko je opravdan i tko vjeruje.

Zakon je donio razlike između naroda i u Pnz 7:6 i 14:1-2 čitamo o razlici između Židova i pogana. Ali, u Kristu Isusu nestaju te razlike. Židov nema nikakve prioritete ili prednosti u odnosu na poganina, slobodnjak se ne cijeni više od roba i žena je ravnopravna osoba s muškarcem (Gal. 3:28). U Isusu Kristu nestaju te razlike.⁵⁸

Izabirući ovaj tekst iz Poslanice Galaćanima došli smo do zaključka da za razumijevanje suprotnosti *sarx/pneuma* je potrebno razmotriti cijelu poslanicu. Kroz to razmatranje vidimo istaknute tri glavne točke koje su nam pomogle u istraživanju.

Prva točka jest Pavlovo isticanje dviju suprotnosti u odnosu na poruku evanđelja. S jedne strane se nalazi grupa koja je sljedbenik evanđelja koje dolazi od čovjeka i koja je tjelesna a s druge strane jest grupa, koja je sljedbenik istinitog Evanđelja kojega je Pavao propovijedao Galaćanima. Nadovezujući se na tu suprotnost, Apostol nas uvodi u drugu i govori o dvije različite grupe koje se razlikuju zbog svog identiteta. Na jednoj je strani istiniti Abrahamov sin Izak koji je rođen *kata pneuma* i svi oni koji su njegovi nasljednici su istinita djeca Abrahamova i koja također dijele Abrahamov blagoslov zbog posjedovanja dara

⁵⁷ William MacDonald, *Komentar Novog zavjeta*, str. 317.

⁵⁸ Isto, str. 319.

Duha i zbog rođenja koje je kao rođenje Izaka, *kata pneuma*. Na drugoj je strani Abrahamov sin Išmael koji je rođen *kata sarka* i svi oni koji su njegovi nasljednici su oni koji drže poruku koja je sačinjena od čovjeka i koju su Živodi isticali u ljudskom naporu i zbog toga su izgubili istinski identitet kao Abrahamovi sinovi koji su rođeni *kata sarka* i koji su sljedbenici *kata sarka*.

Nadalje, nadovezujući se na ovu suprotnost Pavao nastavlja i na kraju poslanice govori o dva različita načina ponašanja. U 5 poglavlju objašnjava termine 'tijelo' i 'Duh' u kontekstu moralnih borbi s kojima su se Galaćani suočavali. S jedne strane, postoji zajednica koja je tjelesna i koja je vođena prema uputama tijela i s druge strane, jest zajednica koja je duhovna, tj. to je ona zajednica koja je vođena Duhom i koja živi život prema uputama Duha.

Dakle, došli smo do općenitog zaključka da kontradikcija *sarx/pneuma* u cjelokupnom kontekstu Poslanice Galaćana, gledajući je na ovaj način, nema značenje unutarne borbe u vjerniku. Gledajući na cjelokupnu poslanicu, možemo reći kako Pavao gleda na kršćanina koji u Kristu ima sve ono neophodno što mu je potrebno za pobjedonosan život. S prihvaćanjem istinitog Kristovog evanđelja, kršćanin biva istinit sin Božji koji je rođen od Duha Božjega i koji dobiva snagu da živi prema uputama Duha.

THE OPPOSITES BODY/SPIRIT IN THE EPISTLE TO THE GALATIANS

Summary

The subject of this article is the contradiction *sarx/pneuma* in the context of the epistle to the Galatians. That contradiction, i.e. the inner conflict of an individual, is presented through the interpretations of Aurelius Augustine, Thomas Aquinas and Martin Luther. They interpret *sarx* as an abstract anthropological description of a Christian himself, who is in constant tension between the spirit and body, between the old and new man, and inner conflict is inevitable throughout the whole life. Apart from the interpretations of these biblicists, the work also gives interpretations of some modern authors who describe the relation between *sarx* and *pneuma* as theological summaries in Paul's

interpretations of two communities of God's people in Galatia. They represent two lifestyles in two different communities, one community is spiritual and the other one is corporal. With such interpretation of the body/spirit contradiction, modern biblicalists state that it is not an anthropological but eschatological expression, and, by this, any relation to the negative moral behaviour or spiritual conflict disappears. Through the presentation of different interpretations, conclusion of the issue is made on the basis of the exegetic review to the epistle to the Galatians.

Key words: epistle to the Galatians, sarx/pneuma, apostle Paul, grace, inner conflict, community of body, community of Spirit, salvation